

Зінченко В.А. Вірменська спадщина в Україні: потенціал для розвитку туризму / В.А. Зінченко // Україна - Вірменія: історія, культура, туризм (до 95-річчя від дня народження Сергія Параджанова). Матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф., Київ, 15-16 квіт., 2019 р. / КНУ імені Т.Г. Шевченка кафедра країнознавства та туризму; Посольство Республіки Вірменія в Україні ; Спілка вірменів в Україні; Інститут досліджень діаспори. - Київ : Вид. центр КНУ ім. Т.Г.Шевченка, 2019.

ВІРМЕНСЬКА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА В УКРАЇНІ: ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

В умовах процесу глобалізації, подорожі з метою пізнання духовної та матеріальної культури народів набувають все більшої популярності. Тому комплексні дослідження ресурсів етнічного туризму, характеризуються надзвичайною актуальністю. Особливістю географії вірменського етносу є те, що у Вірменії мешкає лише третина від загальної чисельності вірмен у світі, решта – становить діаспору.

Найбільш вагомий внесок у вивчення вірменських колоній XI-XVIII ст. на території України належить відомому українському історичному та громадському діячу Я. Р. Дашкевичу [2]. Продовжуються дослідження з історії вірменських громад окремих міст України [4; 5; 6; 8]. Найбільш повний перелік пам'яток історії та культури вірменського народу в межах нашої держави містить книга І. Гаюк «Ілюстрована енциклопедія вірменської культури в Україні» видана у 2012 році [1].

Етнічний туризм – це підвид пізнавального туризму, метою якого є ознайомлення з матеріальною та духовною культурою певного етносу [7].

Основа для розвитку етнічного туризму становлять етнотуристичні ресурси, які включають: пам'ятки історії; музеї; топоніми. Особливу групу ресурсів етнічного туризму становлять елементи духовної (нематеріальної) культури – мова, фольклор; виконавчі мистецтва; звичаї, обряди, свята.

Вірменський народ давно контактував зі слов'янськими племенами. Втрата арабським халіфатом контролю над Вірменією (XIII-XIX ст.) та утворення царства Багратидів сприяли зміцненню зв'язків з Київською Руссю. Тривалі взаємовідносини вірмен із слов'янськими племенами, сприяли переселенню частини вірмен саме на територію України-Руси. Результатом численних переселень вірмен стало утворення вірменських колоній.

Перша колонія сформувалась у Києві. Протягом XIV – XVIII ст. у населених пунктах Західного регіону та Правобережжя виникла ціла низка вірменських колоній.

Високого рівня розвитку у вірменських колоніях досягли мистецтво та архітектура [2; 8].

У національній консолідації громад, збереженні ними високого рівня етнічної та релігійної самосвідомості надзвичайно важливу роль відіграла Вірменська Апостольська церква

Значна частина ресурсів етнічного туризму, пов'язаних з вірменським народом, зосереджена у населених пунктах, в яких з XI до XVIII століття існували вірменські колонії. Особливе місце серед них належить сакральним об'єктам.

Вірменський собор Успіння Пресвятої Богородиці з дзвіницею (1363 – 1527 рр.; Львів, вул. Вірменська, 7). Архітектурний комплекс на Вірменській вулиці Львова, ядром якого є Вірменський собор, наразі входить до складу об'єкту Світової спадщини ЮНЕСКО – «Львів – ансамбль історичного центру» [3].

Вірменську церкву святого Миколая (1577 р.) у м. Кам'янець-Подільський Хмельницької області було знищено у 1930 році. Збереглася дзвіниця XVI ст., виконана у стилі раннього Відродження.

Вірменська церква Непорочного Зачаття Діви Марії (м. Івано-Франківськ, вул. Вірменська, 6.) побудована у стилі бароко. У оформленні інтер'єру храму використані іонічний ордер, дерев'яна скульптура.

Будівля Вірменської церкви збереглася у місті Городенка Івано-Франківської області (1868-1706 р.; вул. Крушельницької). Однефний храм у стилі раннього бароко в плані утворює хрест [3].

У місті Снятин Івано-Франківської області знаходиться Вірменська церква Успіння Пресвятої Богородиці (XIX ст.; вул. Коснятина, 74). Храм являє собою однефну базиліку з виступаючою за межі основного об'єму апсидою.

Вірменська церква Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці збереглася у смт Кути Косівського району Івано-Франківської області (XVIII ст.). Пам'ятка є храмом типу однефної базиліки з виступаючою за межі основного об'єму прямокутною апсидою [3].

Вірменська церква Святих апостолів Петра і Павла діє у місті Чернівці. Була побудована за ініціативою вірмено-католицької громади міста у 1875 році. Проект розроблений чеським архітектором Йозефом Главкою.

Вірменська церква Святого Стефана (1427 р.; м. Луцьк, вул. Галшки Гулевичівни, 12). Архітектура давнього вірменського храму зазнала значних змін внаслідок пожежі 1845 року та подальшої реконструкції.

На Тернопільщині будівлі вірменських храмів збереглися у місті Бережани та селі Язловець Бучацького району. Бережанська вірменська церква Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці (вул. Вірменська, 6) була зведена у 1764 році.

У Білгороді-Дністровському знаходиться етнічний артефакт, – Вірменська церква Богородиці або церква Сурб Аствацацин (XIV ст.). Точний час зведення будівлі невідомий. Будівля зального типу, виконана з каменю-пісковика.

Наявність вірменських колоній у багатьох містах України засвідчують топоніми. Вірменський провулок можна знайти на сучасних мапах Харкова, Києва, Одеси. Вірменська вулиця є у Львові, Києві, Івано-Франківську, Чернівцях, Ужгороді, Кам'янці-Подільському, Бережанах.

Після ліквідації вірменських колоній у XVIII ст. географія вірменської національної групи України зазнала значних змін. У XX ст. почалася нова хвиля імміграції вірмен на територію нашої держави. Особливо стрімке зростання відмічається починаючи з 1989 року, за 12 років (1989-2001 роки) кількість вірмен в Україні майже подвоїлась [9].

Всеукраїнський перепис населення 2001 року зафіксував проживання на території України 99894 особи вірменської національності. Найбільші вірменські громади, чисельністю понад 10 тис. осіб, сформувались у Донецькій, Харківській та Дніпропетровській областях.

У 1991 р. у релігійному, соціально-культурному та політичному житті вірменської національної групи України відбулась важлива подія – було відновлено діяльність Української єпархії Вірменської Апостольської Церкви.

Сприяє збереженню наявних етнічних ресурсів, пов'язаних з вірменським народом, та створенню нових високий рівень етнічної свідомості представників вірменської національної групи. Зокрема він проявляється у діяльності багатьох громадських організацій – Союз вірмен України, Національний конгрес вірмен України, Союз вірменської молоді України, Асоціація вірменської молоді України, вірменські товариства у Львові, Ужгороді, Дніпропетровську, Донецьку, Миколаєві, вірменські громади у Одесі, Києві, Кривому Розі, Житомирі, Черкасах та інших.

Вищезазначене надає розуміння, що в Україні існує чітко обумовлений потенціал Вірменської культурної спадщини. В умовах розширення можливостей туризму, його інтеграції в світову економіку, це має надзвичайно важливе прикладне завдання. Воно може об'єктивно сприяти як розширенню спектру діяльності туристичних фірм, так і зміцненню українсько-вірменських зв'язків.

1. Гаюк І. Ілюстрована енциклопедія вірменської культури в Україні. – Т. 1. – Львів:Афіша,2012. – 980 с.
2. Дашкевич Я.Р. Вірменські колонії в Україні 16-18 ст. [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.history.org.ua/?termin=Virmenski_kolonii
3. Десятки вірменських церков на культових архітектурних спорудах в різних кутках України будуть представлені широким масам [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.tert.am
4. Калуст'ян Л.Х. Вірменська діаспора Одеси: нарис історії вірменської громади Одеси. – Одеса:Астропринт,1999. – 56 с.
5. Кочарян С.Г. Вірменська громада Харкова (1863-2010 рр.): автореферат дис... канд. іст. наук: 07.00.01. – Харків,2012. – 22 с.
6. Крамар С.І. Самоврядування вірменської громади міста Кам'янець на Поділлі у XVI-XVII століттях // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право» - 2012. – №2(6). [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Choasp/2012_2/12ksixxs.pdf
7. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області): дис. ... канд. географ. наук: 11.00.02. – Одеса,2009. – 251 с.
8. Привілеї національних громад міста Львова (XIV-XVIII ст.). [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.archeos.lviv.ua/upload/publication_15.pdf
9. Розподіл населення за національністю та рідною мовою: Всеукраїнський перепис населення 2001. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua>

